

Kv Domherren 18, en del av S:ta Gertruds kyrkogård

Arkeologisk undersökning

Cecilia Ring

Redigering: Cecilia Ring
Kartor: Publicerade i enlighet med
tillstånd 507-98-2848 från Lantmäteriverket
Utgiven av Kalmar läns museum

INNEHÅLL

Sammanfattning	5
Inledning	6
Historik	6
Tidigare undersökningar	6
Undersökningen 2004	8
Den osteologiska analysen	11
Tolkning	13

Bilagor

Osteologisk analys av Caroline Arcini

Fyndlista

Översiktsplanplan

Anläggningsritningar

Profilritning

Fotolista

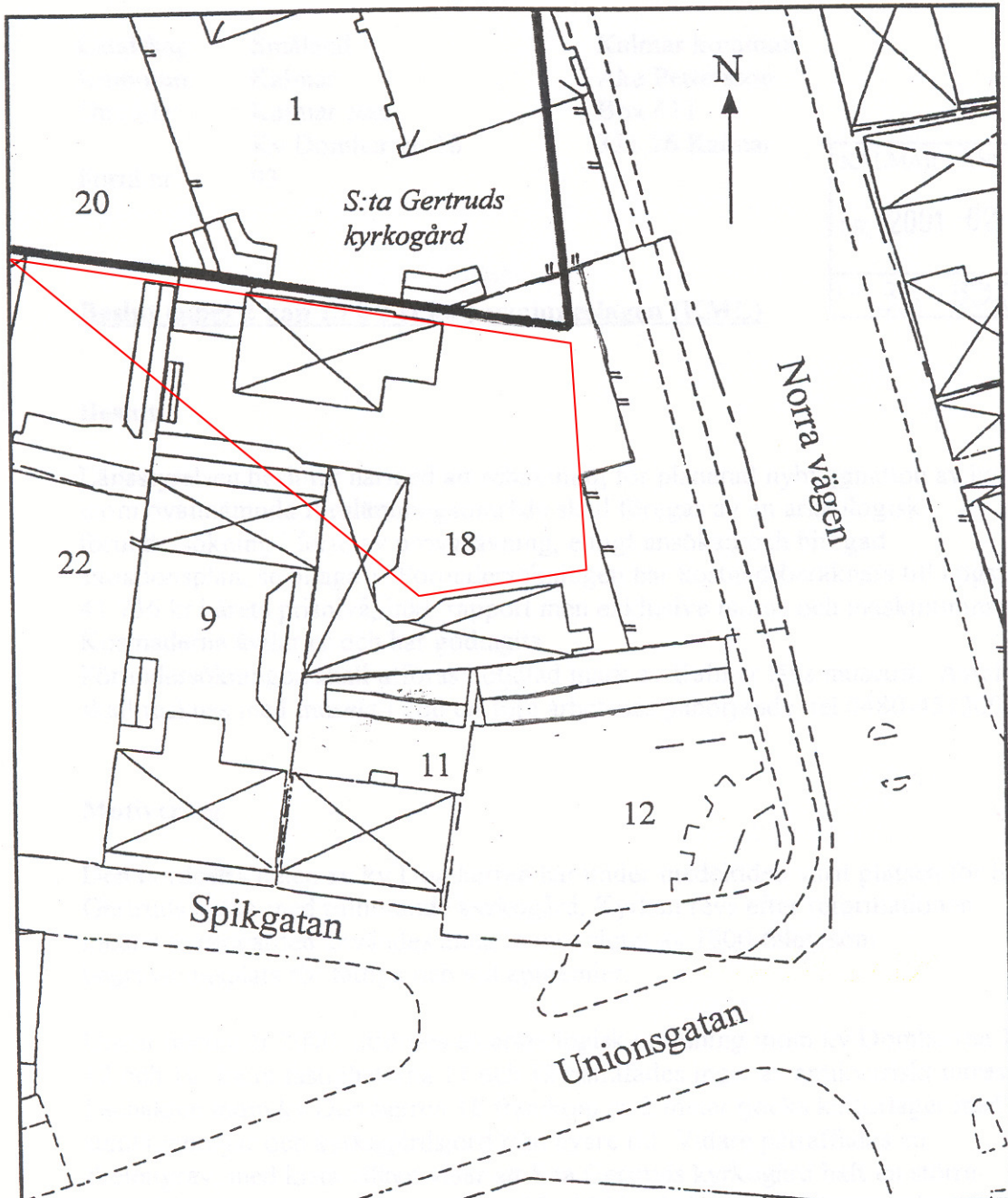

Fig 1. Karta över kvarteret Domherren 18. Röd linje ny tolkning av kyrkogårdens utsträckning på Domherren 18. Kraftig svart linje, den tidigare förmodade utsträckningen av kyrkogården.

Sammanfattning

Kalmar läns museum utförde under hösten 2004 en arkeologisk undersökning i kvarteret Domherren 18, Malmen, Kalmar stad. Undersökningen utfördes med anledning av att tomten skulle bebyggas med bostadshus. Undersökningsområdet ligger i västra delen av fornlämning 93, Kalmar stad, med kulturlager från medeltid och nyare tid. Undersökningsområdet utgjorde av delar av kyrkogården till St Gertruds kyrka. Vid undersökningen påträffades och tillvaratogs skelett efter 14 individer. Efter osteologisk analys visade det sig att merparten av de gravlagda var unga män.

Inledning

Kalmar läns museum utförde under perioden 21 september till 8 oktober, 2004, en arkeologisk undersökning på fastigheten Domherren 18. Undersökningen genomfördes då Ivar Glebes fastigheter köpt tomten och planerade att renovera befintliga byggnader och bygga tre nya bostadshus.

Den osteologiska analysen har genomförts av Caroline Arcini på Riksantikvarieämbetet UV-syd.

Historik

Stadsdelen Malmen som idag är en del av Kalmars stadskärna var under medeltiden ett område strax norr om stadens murar. Landsvägen sträckte sig från Norreport genom kålgårdar norrut där stadsborna hade sina köksodlingar. I området låg även Dominikanordens systrakloster S:t Johannis, samt kyrkan S:ta Gertrud med tillhörande kyrkogård. Kyrkan är vigd till helgonet Gertrud, beskyddare för vägfarare, fattiga och sjuka. Det var dessa människor som oftast besökte hennes kyrkor. Därför förlades i Kalmar liksom på många andra platser hennes kyrkor oftast vid infarterna till städerna. Kyrkogården benämndes också fattigkyrkogården eftersom där begravdes människor som inte kunde betala för en gravplats (Selling, D, 1984, s 12, 61ff). Enligt Ambjörn Larssons karta från 1650-talet fanns även ett sk hornverk, en yttre befästning, strax norr om den gamla staden. Efter stadens flytt på 1650-talet till sitt nya läge på Kvarnholmen byggdes även en ravelin utanför det nya Västerport (Olsson, M, 1944, Ritningar, Pl. 80, 85).

S:ta Gertruds kyrka i Kalmar är första gången nämnd i ett avlatsbrev år 1444 i samband med invigningen alternativt återinvigningen av denna kyrka. I brevet meddelar biskopen i Linköping, Nils König, att den som besöker kyrkan vid 20 speciella helgondagar skulle få syndernas förlåtelse. Nästa notering finns i Kalmar stads tänkebok från år 1477 där det nämns att kyrkan får ett prästboställe då priorn i klostret Laurentius Nicolai Bagge skänker sitt hem vid Söderportsgatan till S:ta Gertrud. Kyrkan revs efter reformationen men tycks ha stått kvar så sent som år 1546 då den nämns för sista gången. På kartan från 1650-talet skymtar kyrkogården som en femsidig figur. Konturerna avser tydligen en stenmur med två ingångar, en i söder, och en i nordväst. Efter att kyrkan rivits fortsätter kyrkogården att användas ända till slutet av 1800-talet, i huvudsak vid epidemier och av de fattiga.

S:ta Gertruds kyrka har varit föremål för diskussioner ända sedan andra halvan av 1800-talet, då Volmar Sylvander på plats iakttog när man rev bort de sista resterna efter S:ta Gertruds grundmurar inför stadsplaneändringen. Han skriver att där hade

stått ”ett runt torn av 35 aln. tvärlina, vilket torn sedermera förändrades till en kyrka åt Kalmar landförsamling och benämndes åt helgonet S:t Gertrud”. Murresterna skall ha legat i mitten av den lilla kyrkogården omgivna av plank och bräder, d v s inom nuvarande fastigheterna Domherren 1 och 20. Hans uppgifter är knapphändiga och det har inte gjorts några senare observationer som kunnat bekräfta detta. Sylvander menar att murresterna ursprungligen utgjort grunden till ett runt försvarstorn med drygt 20 meters diameter som redan före mitten av 1200-talet, i form av rundkyrka, invigts till landsförsamlingskyrka tillhörande ett Kalmar-före-Kalmar. Sylvander tolkade det första avlatsbrevet från år 1444 som en återinvigning av kyrkan (Selling, D, 1984, s 61ff).

Denna teori hävdas även av Harald Åkerlund, som velat placera det äldsta Kalmar längst in i Malmfjärden där kvarteret Domherren ligger idag (Åkerlund, H, 1977, s 12ff).

Huruvida det har funnits ett äldre Kalmar i detta område före år 1200 kan och har diskuterats livligt. Nils Blomkvist menar i sin del av Kalmar stads historia att så inte varit fallet (Blomkvist, N, 1979, s 173ff).

Möres två övriga rundkyrkor har båda tidiga dateringar, där Voxtorp kyrka är dendrodaterad till 1240-talet och Hagby kyrka är myntdaterad till 1200-tal (Anglert, Marit, 1993, s 152ff).

Den senaste tidens diskussioner kring det äldsta Kalmar, har fokuserat på Kalmars funktion som centralplats, ända sedan förhistorisk tid. Kopplingar finns bl a till Skälby, Ljungby, Hossmo och Köpingsvik (Anglert, Mats, 2000, s 152ff).

Det är inte uteslutet att S:ta Gertrud är samtida med kyrkorna i Voxtorp och Hagby. Kyrkan kan tidigare ha varit en sockenkyrka men kan också ha sitt ursprung i en stormansgård som många andra tidiga kyrkor.

Tidigare undersökningar

Schaktövervakning år 1923: Vid en schaktövervakning inom kvarteret Domherren påträffades skelett tillhörande S:ta Gertruds kyrkogård (Selling, D, 1984, s 37, SR 83)

Arkeologisk undersökning år 1983: Vid schaktningar på Domherren 1 påträffades skelettgravar tillhörande S:ta Gertruds kyrkogård (Selling, D, 1984, s 37, SR 100).

Arkeologisk förundersökning år 1987: Med anledning av ledningsdragning utförde Kalmar läns museum 1987 en arkeologisk förundersökning på Esplanaden mitt emot kvarteret Domherren i stadsdelen Malmen, Kalmar. Vid undersökningen påträffades tio skelettgravar med rester efter kistor samt dräkt detaljer som knappar. Gravarna låg tätt och på ett sådant sätt att de tolkades ligga i det nordvästra

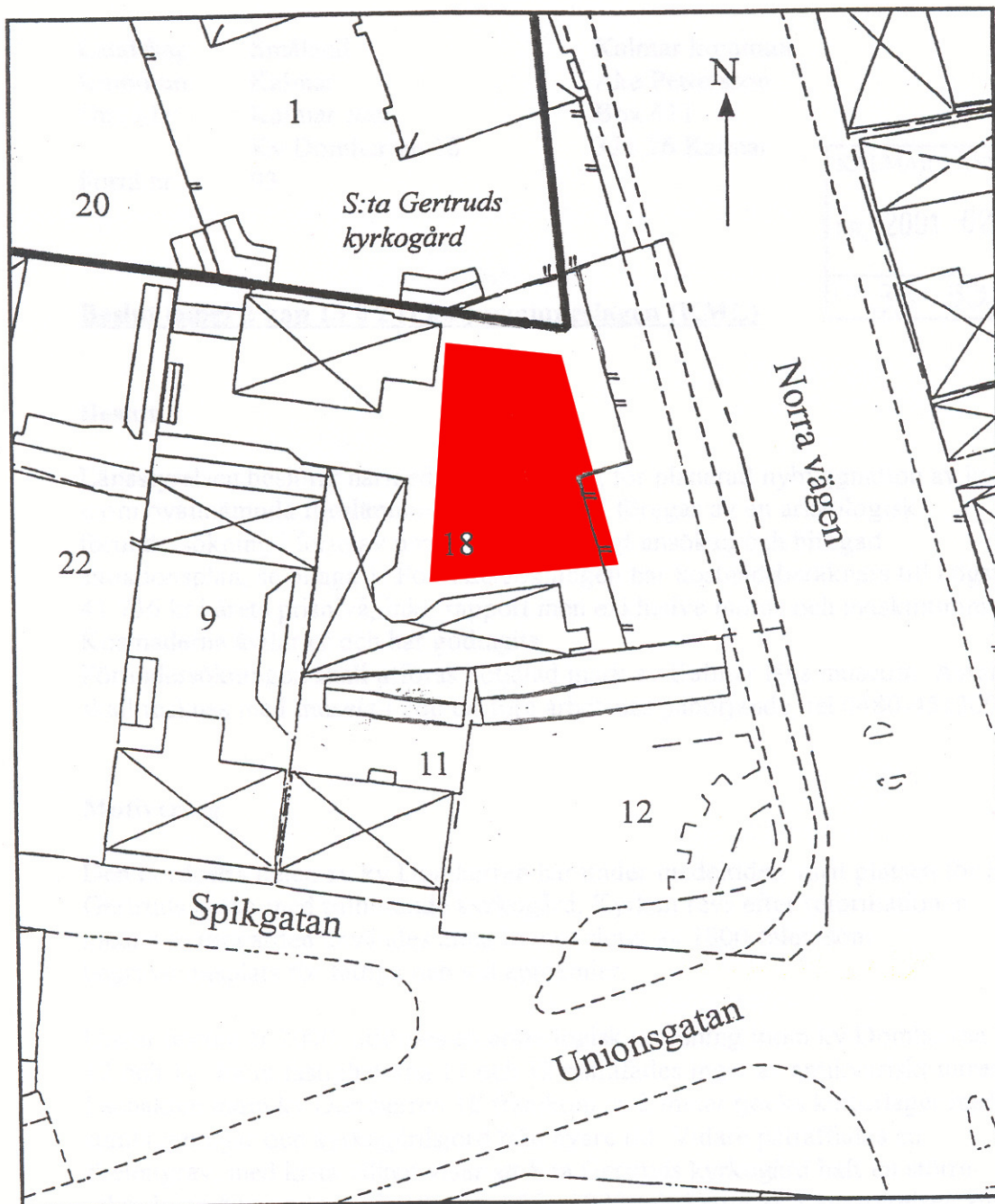

Fig 2. Den röda ytan markerar undersökt område.

hörnet av S:ta Gertruds kyrkogård. Varken dräkt-detaljerna eller skelettens armställningar kunde ge någon entydig tidsbestämning av gravarna, vilka dateras till tiden från medeltid fram till nyare tid. Sannolikt är att gravarna härstammar från nyare tid (Karlsson, C, 1999). Den nordöstra delen av kvarteret Domherren har under medeltiden varit platsen för S:ta Gertruds kyrka med tillhörande kyrkogård. Trots att kyrkan revs redan efter reformationen, användes kyrkogården ännu in mot slutet av 1800-talet som begravningsplats. Den aktuella tomten Domherren 18 berör, enligt kartmaterial från slutet av 1800-talet endast sydöstra hörnet av kyrkogården. Tidigare hade läns museet gjort en arkeologisk utredning och förundersökning på området. Vid båda tillfällena hade skelettbegravningar påträffats.

Arkeologisk utredning 2000: Under augusti 2000 gjordes en utredning på fastigheterna Domherren 11,12 och 18. Resultaten från utredningen ledde fram till att endast nummer 18 gick vidare till förundersökning. Ben från skeletten skickades för ^{14}C analys och resulterade i dateringar till tidigt 1700-tal (B.Petersson 2000).

Arkeologisk förundersökning 2001: 2001 gjordes en förundersökning inom fastighet 18. Syftet med undersökningen var att försöka avgränsa kyrkogårdens utsträckning. Vid undersökningen konstaterades att kyrkogården hade sträckt sig längre mot söder än vad som tidigare varit känt. Två skelettbegravningar dokumenterades och ben skickade för ^{14}C analys. Dateringarna blev tidigt 1700-tal (C. Ring 2001).

Fig 3. Grav 1. Foto från S.

Undersökningen 2004

Vid undersökningen banades först hela ytan av med maskin. Stora delar av ytan var störd av tidigare huskroppar, ledningsdragningar och schaktningar. På tomten hade det tidigare stått minst ett hus och vad som måste vara grunden till detta påträffades i nordöstra delen av schaktet. I schaktmassorna var stora mängder kakel. I närområdet har det funnits en kakelugnstillverkare och spår efter denna verksamhet syntes i form av massor av felbrända kakel-fragment.

Ytan som schaktades av var cirka 15x20 meter stor. Jorden fick köras bort med dumper då det lilla utrymmet gjorde det omöjligt att endast lägga dem åt

Fig 4. Grav 2. Foto från SÖ.

sidan. De avbanade massorna bestod till största delen av raserings och fyllnadsmassor men till viss del även av kyrkogårdsjord. Kyrkogårdsjorden varierade i tjocklek från 0,1-0,4 m.

En profil upprättades och dokumenterades på den östra schaktväggen. Gravarna rensades fram för hand. Därefter dokumenterades de genom fotografering och planritning. Skeletten togs sedan till vara. En plan över gravarnas rumsliga förhållande gjordes. Alla planer och profiler har sedan digitaliserats.

Mitt i schaktet syntes en mörkfärgning vilken tolkades som dike. Gravarna var fördelade i två grupper på vardera sidan om diket. I den norra gruppen var 5 begravingar och i den södra de resterande 9. Troligen kan diket ha haft förbindelse med Systraströmmen.

Grav1: Graven var nedgrävd i lera och nedgrävningskanten var tydlig. Inga kistdetaljer observerades. Skelettet var intakt. Huvudet var placerat i väster och den döde låg i utsträckt rygläge med

Fig 5. Grav 3. Foto från SÖ

Fig 6. Grav 4 och 5. foto från S.

händerna över bäckenet. Den döde var en ung man, ca 20-23 år.

Grav2: Graven var nedgrävd i siltig, gulbeige sand och det syntes en tydlig nedgrävningskant. Den var söndergrävd i höjd med lårbenen. Halva lårbenen och underbenen saknades. Den döde var placerad på rygg med händerna över magen. Huvudet låg i väster och vilade på höger sida. Den döde var en ung man, 20-23 år gammal.

Grav3: Graven är grav nummer 4 från förundersökningen. Graven hade ingen tydlig nedgrävningskant. Skelettet var redan vid förundersökningen skadat. Nedre delen av skelettet saknas. Den döde hade placerats på rygg, med huvudet i väster och med händerna knäppta över bröstet. Skelettet hade efter förundersökningen genom ^{14}C daterats till tidigt 1700-tal. Den döde var en ung man, 20-25 år gammal.

Grav4: Grav 4 var nedgrävd samtidigt med grav 5 och delade nedgrävning, till största delen i sand. Kistans kanter var bevarade och delar av kistlocket. Skelettet dåligt bevarat men intakt. Den döde var lagd på rygg med huvudet i väster och med händerna över magen. Den begravde var en ung man 17-20år.

Fig 7. Grav 6. Foto från Ö.

Grav5: Grav 5 delade nedgrävning med grav 4. Delar av kistans sidor samt delar av locket var bevarat. Skelettet var till största delen intakt. Den döde var lagd på rygg med händerna över magen och huvudet i väster. Den döde var en man som dog ung, 18-20år.

Fig 8. Grav 7. Foto från S.

Fig 9. Grav 8. Foto från S.

Grav6: Mycket lite bevarat av graven. Tydlig nedgrävning vid den del som finns kvar. Inga spår av kista. Skelettet var avgrävt i höjd med höfterna, kraniet var stort och större delar av vänsterarmen saknas. Den döde var lagd på rygg med huvudet i söder! Armarna kan ha varit placerade över magen. Graven innehöll en man som dog i en ålder av 20-30år.

Grav7: Sydöstra delen av graven var nedgrävd i sand den nordvästra delen i matjord. Delar av kraniet saknades annars var skelettet intakt. Delar av ett kistlock med kistspikar syntes ovanpå skelettet. Två hyskor av kopparlegering iaktogs, dessa har antagligen suttit i den dödes kläder. Den döde var lagd på rygg med huvudet i väster och med händerna knäppta? under hakan. Den gravlagde var en vuxen man som dog vid en ålder av 23-30år.

Fig 10. Grav 9. Foto från S

Grav8: Graven hade tydlig nedgrävning, i sand, förutom i den nordvästra delen. I sydvästra delen fanns en antydning till kista, sex kistspikar observerades. Skelettet var i stort sett intakt, möjligen saknas mindre delar av kraniet. Benen var i mycket dåligt skick och föll samman när de plockades upp. Den döde var en ung man, 20-30 år, placerad på rygg med armarna längs sidorna huvudet var placerat i väster.

Grav9: Graven var nedgrävd i sand och nedgrävningen var tydlig. Den var kraftigt störd i södra delen. Skelettet var avgrävt från knälederna och saknar vänster lårben. Under skelettet fanns delar av kistan bevarad. Den gravlagde var en man som dog i en ålder av 20-25 år. Den döde var lagd på rygg med armarna över magen och huvudet i väster.

Fig 11. Grav 10. Foto från S.

Grav10: Det var en mycket distinkt nedgrävningskant i västra delen av graven. Skelettet var lagt i kista vars kanter syntes tydligt. Träet i kistan var dock i mycket dåligt skick. I nordöstra delen var det en störning av nedgrävd vattenbrunn. Vänster ben saknas. Fötter och händer var mycket dåligt bevarade. Den döde var lagd på rygg med huvudet i väster och med händerna möjligen över magen.

Grav11: Graven hade en distinkt nedgrävningskant i den nordvästra delen. Den var mycket skadad av ett tidigare hus på platsen. Benen var i mycket dåligt skick, mjöliga. Delar av kraniet var bevarat liksom del av lårbenen och revbenen. Den osteologiska analysen visade att det var en ung person. Om det var en man eller en kvinna gick dock inte att bedömma. Den döde var lagd på rygg med huvudet i väster och med höger arm över magen.

Fig 12. Grav 11. Foto från S.

Grav12: Anläggningen hade tydlig begränsning i söder. Skelettet var mycket skadat av senare tids schaktning. Kraniet och större delen av bålen saknades. Höger arm delvis bevarad, armarna har troligen legat över magen. Det var en vuxen individ men om det var en man eller en kvinna gick inte att fastställa. Huvudet har dock varit placerat i väster.

Fig 13. Grav 12 och 13. Foto från S.

Fig 14. Grav 14. Foto från S.

Grav13: Graven delade nedgrävning med grav 12, troligen nedgrävd i ett skede efter grav 12 då skelettet delvis överlagrade grav 12. Mycket fragmentariskt. Endast delar av lår och underben fanns kvar. Att et var en vuxen individ gick att fastställa men inte den dödes kön. Sannolikt har den döde lagts ned på rygg med huvudet i väster.

Grav14: Graven var nedgrävd i lerig/siltig sand. Nedgrävningens kant var otydlig. Inga spår efter kista. Större delen av skelettet var bevarat. Revbenen var i sämre skick än de övriga benen. Tå och fotben var även de dåligt bevarade. Skelettet tillhörde en greilt byggd individ som möjligen skulle kunna vara en ung kvinna. Den döde verkar vara nedlagd något på sidan. Höger hand låg på bröstet medan vänster hand var placerad på vänster höft. Den döde var nedlagt i öst västlig riktning med huvudet åt väster.

I de tre sista gravarna gick det inte att bestämma den dödes ålder. Individerna i grav14 var dock en ung individ.

Den osteologiska analysen

De 14 skeletten analyserades av Caroline Arcini, se bilaga 1, Raä, Uv syd i Lund. Benmaterialet som analyserades var av mycket skiftande kvalitet, både bevarandemässigt och hur stor del av skeletten som fanns kvar efter tidigare grävarbeten på platsen.

Övervägande delen av de gravlagda visade sig vara unga vuxna män, bara ett skelett tillhörde möjligen en kvinna (anl 14) och tre gick inte att könsbestämma. De flesta var i en ålder mellan 20 och 30 år, där den yngste som gick att åldersbestämma var ungefär 17 år. Med hjälp av lårbenens längd kunde kroppslängden beräknas på tre av männen, de hade varit mellan 168-174 cm långa. Tandstatusen var allmänt god men två av männen hade fått sina framtänder utslagna, kanske hade de varit i slagsmål. Att en av männen varit inbiten piprökare syntes på slitaget på hans hörn- och framtänder. Några sjukliga förändringar gick inte att se på något av skeletten dock kunde man se spår på ett av skeletten efter en möjlig infektion eller så hade individet svultit i tre-årsåldern.

Tolkning

Vid undersökningen tillvaratogs 14 skelett. De var i mycket varierande skick. Flertalet var störda i modern tid av ledningsdragningar och byggnationer. En del var bara nedgrävda och andra låg i delvis bevarade träkistor. Detaljer så som lock till kistorna syns i vissa gravar. Tretton begravningar var lagda i närmast öst västlig riktning medan en var lagd med huvudet i väster.

Inga ytterligare ¹⁴C dateringar har gjorts på benen men alla ser ut att vara begravda, rent stratigrafiskt, vid ungefär samma tidsperiod möjligen med förbehåll för grav 12 och 13 där nummer 12 delvis överlagrar nummer 13. Toppmått togs på gravarna och dessa varierade mellan 1,85-2,21 möh, en skillnad på 0,36 m. Övervägande delen var gravlagda med armarna över magen. Detta är en armställning som, enligt danska undersökningar, är vanlig under 1400- och 1500-talet men som sannolikt används även senare.

Det faktum att gravarna inte grävts sönder av nya gravar tyder på att man haft kännedom om var de olika gravarna varit placerade. Gravarna har sannolikt haft markeringar ovan mark, kanske i trä då vi inte hittar några bevarade spår.

Grav 4 från förundersökningen kom att få nytt nummer som grav 3 under slutundersökningen. Grav 3 från förundersökningen återfanns inte vid slutundersökningen.

1987 undersöktes en del av den nordvästra delen av kyrkogården. Då undersöktes 10 gravar. Skeletten är inte analyserade av en osteolog varför det inte går att säga något i detalj om dem. Dock så kan man se att de gravlagda till mycket stor del låg på samma sätt som de nu undersökta gravarna. De döda låg utsträckta på rygg med armarna över magen.

De gravlagda från den nu utförda undersökningen visade sig efter osteologisk analys vara mest unga män. Kan det bero på att det hänt en olycka med en båt till exempel som förlist och att man begravt alla på samma ställe? En annan tolkning är att det de varit soldater varit förlagda vid Kalmar slott att de kommit från olika delar av landet. Med rätt hög rimlighet var de fattiga och ingen hade kanske råd att betala en resa hem för den döde. De gravlades då på fattigkyrkogården i Kalmar istället.

Att kyrkogården hade en vidare utbredning än vad som var känt sedan tidigare konstaterades redan vid förundersökningen. Tvärs igenom undersökningsområdet gick ett dike. Om diket utgjort en slags avgränsning av kyrkogården kom nio av gravarna att ligga utanför kyrkogården. Vilka är det i så fall som begravts utanför kyrkogården?

Den nu undersökta delen utgör bara en mindre del av St Gertruds kyrkogård. Tidigare har ett liknande material påträffats vid undersökningar. Vid undersökningar 1923, 1983 och 1987 har olika delar av St Gertruds kyrkogård undersökts och skelett har påträffats. De nu tillvaratagna skeletten utgör således bara en liten del av ett mycket större material. Tyvärr har inte de tidigare materialen analyserats osteologiskt eller blivit daterade genom ¹⁴C. Vore även de övriga materialet genomgången skulle tolkningarna av kyrkogården kunna göras mycket mer omfattande och resultatet mer tänkvärd.

Resultaten av undersökningarna för nybyggnationen på Domherren 18 har visat att kyrkogården haft en vidare utbredning åt söder än man tidigare trott.

Skeletten är registrerade och förvaras i KLMs magasin under fyndnummer 39669: 1-14. Inga övriga fynd togs tillvara.

Litteraturlista

- Anglert, Marit, 1993. Kyrkorna i Möre. –I: H. Williams (red). Möres kristnande. Uppsala.*
Anglert, Mats, 2000. Före Kalmar. –I: G. Magnusson, (red). När själarna räknar bilar. Glimtar ur Möres förhistoria. Kalmar.
Blomkvist, N, 1979. Kalmars uppkomst och äldsta tid. –I: I. Hammarström(red). Kalmar stads historia I. Kalmar.
Olsson, M, 1944. Kalmar slots historia. Ritningar. Stockholm.
Selling, D, 1984. Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer. Rapport medeltidsstaden nr 61, Kalmar. Stockholm.
Åkerlund, H, 1977. Kalmar i medeltid och vasatid. Bebyggelse Borg Befästningar. Kalmar.

Otryckta källor

- Karlsson, C, 1999. Arkeologisk förundersökning på S:ta Gertruds kyrkogård 1987. Malmen, Esplanaden, Kvarteret Duvan, Fornlämning 93, Kalmar stad, Småland.*
 KLM Dnr 987/87. Rapport 1999. Kalmar läns museum.

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens dnr: 431-2146-04

Kalmar läns museums dnr: 33-576-04

Uppdragsgivare: Ivar Glebe

Landskap: Småland

Kommun: Kalmar

Socken: Kalmar

Fastighet: Domherren 18

Fornlämningsnr: 94

Ek. karta: 4G 6g

X koordinat: 6220080

Y koordinat: 1533680

M ö h:

Fältarbetstid: 2004

Antal arbetsdagar: 12

Maskintid: 25

Personal: Magnus Petersson, Cecilia Ring

Du nr: 31:1-40

Fynd nr: 39 669:1-14 (det osteologiska materialet)

Fynd:

Fynden förvaras, i väntan på fyndfördelning, i Kalmar läns museums magasin under sitt KLM-nummer. Fynden finns registrerade dels i databas och dels i manuellt lappkortsystem efter socken. Alla fynd som är tillräckligt stora är signerade.

Den osteologiska analysen: har utförts av Caroline Arcini, Raä Uv Syd.

Ritningar:

Alla fältritningar förvaras på KLM. Ritningarna har digitaliserats i AutoCAD och finns i databas.

Inmätning:

Schakt, anläggningar, meterrutor, kulturlager, diken och andra störningar är inmätta med Geodimeter. Koordinater och höjdangivelser i rikets koordinatsystem 2,5 gon V.

Fotomaterial

Digitala bilder finns arkiverade på KLM under respektive nummer.

Bilaga 1

En ung generation till spillo av Caroline Arcini

S:t Gertruds kyrka i Kalmar är en av de många medeltida kyrkor som revs i samband med reformationen 1536. Kyrkogården har dock använts fram till slutet av 1800-talet, främst i samband med epidemier och för fattigbegravningar. Pingstförsamlingens önskan att bygga en kyrka på platsen medförde en arkeologisk undersökning år 2004, 14 gravar från tidigt 1700-tal påträffades. Förekomsten av gravar indikerar att kyrkogården haft en större utbredning än vad som tidigare var känt. Majoriteten av de gravlagda var unga vuxna individer och två av dem var i övre tonåren. Könbedömningen visade att tio av de gravlagda var män, möjligen en kvinna och tre kunde inte könsbedömas. För tre av männen har kroppslängd kunnat beräknas och dessa var 168 cm, 170 cm respektive 174 cm.

Uppgifterna om medelkroppslängden från denna tid är ännu inte så många men ett samtida material från Kristinehamn daterad till ca 1700-1725 uppvisar en kroppslängd för män på 168,6 cm.*

De gravlagdas tandstatus var relativt god, fyra av männen med bevarade tänder hade dock ådragit sig karies. Två av männen ser ut att ha varit i slagsmål eftersom de fått tänder utslagna, den ena fick de båda mittersta framtänderna i underkäken utslagna den andra en av de två mittersta framtänder i överkäken. Att en av männen har varit en inbiten piprökare ses på hans tänder, där kritpipan orsakat slitaget på hörn- och framtänderna på höger sida i käken. Några sjukliga förändringar har inte kunnat påvisas på någon av individerna. Däremot har en fraktur på mellanhandsbenet till högra handens lillfinger observerats hos en av männen. Hos en av männen ses också spår i form av emaljhypoplasier efter antingen en infektion eller svält som drabbade honom i tre-årsåldern.

Använda metoder

Kön har bedömts utifrån kriterier på kranium och bäcken (Acsadi, G. and Nemeskéri, J. 1970, Krogman, W.M. and Iscan, M.Y. 1986). Ålder har bedömts utifrån graden av epifyssammanväxning dvs ålder för när tillväxtcentra slutat samt förändringar på främre bäckenfogens yta (Krogman, W.M. and Iscan, M.Y. 1986 och Suchey, S.J.M., Brooks, T. and

Katz, D. 1988). Kroppslängd har beräknats utifrån största längd på lårbenet (Sjøvold, T. 1990)

Anl 1

Ett välbevarat skelett av en ung vuxen man som dog i en ålder av 20-23 år. Kroppslängden har utifrån största längd på lårbenen beräknats till 168 cm (450 mm). Han har under sin livstid haft en full tanduppsättning på 32 tänder. I de djupa fårorna på kindtändernas tuggytor har kariesbakterier frodats och i inte mindre än sex av dessa har små djupa karieskaviteter iakttagits.

Anl 2

Ett relativt dåligt bevarat skelett av en ung vuxen man som dog i en ålder av 20-23 år. Även han hade fått alla sina 32 tänder, dock hade visdomständerna i underkäken inte brutit fram helt. I vänster underkäke sitter mjölkhörntanden fortfarande kvar, vilket lett till att den permanenta hörntanden inte fått plats att komma upp, utan hamnat innanför den senare. Sexårständerna i höger underkäke har tidigt drabbats av karies, vilket lett till följd att halva tanden fränts bort. Dessutom har både den framför- och bakomvarande tanden drabbats och uppvisar stora kaviteter i övergången mellan krona och rot.

Anl 3

Ett relativt dåligt bevarat skelett av en ung vuxen man som har avlidit i en ålder av 20-25 år. Av kraniet är endast delar bevarat och avsaknad av käkar och tänder innebär att tandhälsan inte har kunnat studeras. Någon gång under tidiga tonåren har mannen ådragit sig en fraktur på höger hands lillfinger. Frakturen har dock läkt utan felställning men med förkortning. Med största sannolikhet har det inte inneburit några problem för mannen.

Anl 4

Ett relativt dåligt bevarat skelett av en ung man som avled i en ålder av 17-20 år. Mannens tandstatus är god, ingen karies har observerats. Visdomständerna i överkäken är inte helt frambrutna och i underkäken finns inga anlag.

Anl 5

Ett dåligt bevarat skelett av en ung man som dog i en ålder av 18-20 år. Några anlag till visdomständer har han inte haft vare sig i över- eller underkäke och en av sexårständerna i överkäken uppvisar karies. En fallolycka eller ett slagsmål har resulterat i att han fått andra framtanden i högra halvan av överkäken avslagen.

Anl 6

Graven innehöll skelettet av en man som dog i en ålder av 20-30 år. Likt mannen i grav 5 hade han

inga anlag till visdomständer i överkäken. Slitage på framtänderna och hörntänderna i högra käkhalvan visar att han under flera år varit en hängiven piprökare.

Anl 7

Även denna grav innehöll en vuxen man som dog vid en ålder av 23-30 år. Mannen som var grovt byggd var omkring 174 cm lång (benlängd 472 mm). Några anlag till visdomständerna i underkäken har aldrig funnits. Ett slagsmål eller en olycka har lett till att de båda mittersta framtänderna i underkäken har gått förlorade. Spår efter störningar i form av en horisontell fåra i emaljen på de mittersta framtänderna i underkäken indikerar att han vid tre års ålder antingen drabbats av en infektion eller att han inte kunnat tillgodogöra sig tillräckligt med näring.

Anl 8

Skelettet av en man som dog i en ålder av 20-30 år. Lårbenet var något skadat men kroppslängden beräknas till omkring 170 cm (455-460 mm). Precis som tre av de andra individerna saknade denne man anlag till visdomständer i både över och underkäke. Sexårstanden i vänster underkäke har varit helt sönderfränt av karies.

Anl 9

Ett synnerligen dåligt bevarat skelett av en man som dog i en ålder av 20-25 år.

Anl 10

Skelettet av en ung vuxen man som dog i en ålder av 25-30 år. Tyvärr har ingen kroppslängd kunnat beräknas. Tandhälsan var god, i bemärkelsen att tänderna var kariesfria. Däremot har han fått den mittersta framtanden i vänstra halvan av överkäken utslagen.

Anl 11

Skelettet av en ung individ som dog i en ålder av 20-30 år. Huruvida det var en man eller kvinnan har inte kunnat fastställas. Skelettet är mycket fragmentariskt.

Anl 12

Skelettfragment är av en vuxen individ. Huruvida det tillhört en man eller kvinna har inte kunnat fastställas.

Anl 13

Detta mycket fragmenterade skelett är av en vuxen individ. Kön har inte kunnat bestämmas.

Anl 14

Skelettet är av en ung vuxen individ. Könsindikerande kriterier är få men de som finns visar att det är en gracilt byggd individ, möjligen en

kvinnor. Individens tandhälsa var god. Som för flera av de andra saknades dock anlag för visdomständerna i underkäken. Inga tecken på karies har observerats.

Referenser

Acsadi, G. And Nemeskéri, J. 1970, History of Human Life Span and Mortality.

Krogman, W.M. and Iscan, M.Y. 1986. The Human Skeleton in Forensic Medicine

Sjøvold, T. 1990 Estimation of stature from long bones utilizing the line organic correlation. Human Evolution Vol.5-N.5 (431-447)

Suchey, S.J.M., Brooks, T. And Katz, D. 1988 Instructional materials accompanying female pubic symphyseal models of the Suchey-Brooks system.

* Jag kommer att återkomma till er med uppgifter om kroppslängden för materialet från Pestbacken i Olofström, daterat 1710-1711 så fort det materialet är analyserat.